ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ MARCO DARMON της 19ης Νοεμβρίου 1991 *

Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Ο Egle έχει γερμανική ιθαγένεια και κατοικεί στο Βέλγιο. Κάτοχος πτυχίου που χορηγήθηκε από τη Fachhochschule της Κωνσταντίας, το οποίο έλαβε το 1981 κατά το πέρας τεσσάρων ετών σπουδών, συμπεριλαμβανομένων δύο εξαμήνων πρακτικής εξασκήσεως (στο εξής: Praxissemester), ζήτησε την εγγραφή του στο μητρώο του Συμβουλίου του Συλλόγου της επαρχίας του Limbourg (Βέλγιο) επικαλούμενος τις διατάξεις της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 10ης Ιουνίου 1985, για την αμοιβαία αναγνώριση των πτυχίων, πιστοποιητικών και άλλων τίτλων στον τομέα της αρχιτεκτονικής και τη θέσπιση μέτρων για τη διευκόλυνση της πραγματικής άσκησης του δικαιώματος εγκατάστασης και ελεύθερης παροχής υπηρεσιών (στο εξής: οδηγία) [1].

2. Το Συμβούλιο του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων του Limbourg απέρριψε την αίτηση αυτή για τον λόγο, ιδίως, ότι το πτυχίο του ενδιαφερομένου δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις που προβλέπονται από την οδηγία. Το επαγγελματικό συμβούλιο του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων, αποφαινόμενο επί της εφέσεως, έκρινε, αντιθέτως, ότι η εκπαίδευση της οποίας έτυχε ο ενδιαφερόμενος έπρεπε να θεωρηθεί ως πληρούσα τις εν λόγω προϋποθέσεις και, συνεπώς, διέταξε την εγγραφή του Egle στο μητρώο του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων. Κατά της αποφάσεως αυτής ασκήθηκε αναίρεση ενώπιον του Hof van Cassatie van België, το οποίο υπέβαλε στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

« Πρέπει το άρθρο 4, παράγραφος 1, στοιχείο α, της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ να ερμηνευθεί υπό την έννοια ότι μια εκπαίδευση διαρκείας τεσσάρων ετών, περιλαμβάνουσα εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως διοργανούμενα και ελεγχόμενα από την ανωτέρα σχολή, μπορεί να θεωρηθεί ως " σπουδές με πλήρη απασχόληση " διαρκείας τεσσάρων ετών; »

3. Καταρχάς, ας υπομνησθεί η οικονομία της οδηγίας. Το κείμενο αυτό εκδόθηκε μετά από εργασίες πολύ μακράς διαρκείας, αφού χρειάστηκαν κάπου δεκαοκτώ έτη για τον σκοπό αυτό. Σε αντίθεση, για παράδειγμα, προς τα ιατρικά ή παραϊατρικά επαγγέλματα, δεν προβλέφθηκαν διατάξεις σχετικές με την εναρμόνιση της εκπαιδεύσεως των αρχιτεκτόνων ή την πρόσβαση στο εν λόγω επάγγελμα και την άσκησή του. Η οδηγία δεν περιέχει τον πίνακα των πτυχίων που τα κράτη μέλη πρέπει να αναγνωρίζουν, αλλά προβλέπει την αμοιβαία αναγνώριση πτυχίων, πιστοποιητικών και τίτλων που ανταποκρίνονται στα κριτήρια που διευκρινίζουν τα άρθρα της 3 και 4. Το άρθρο 3 προβλέπει σχετικά ότι η εκπαίδευση στον τομέα της αρχιτεκτονικής πρέπει να εξασφαλίζεται με σπουδές πανεπιστημιακού επιπέδου, οι οποίες έχουν σαν κύριο αντικείμενο την αρχιτεκτονική, οι σπουδές δε αυτές πρέπει να διατηρούν ισορροπία ανάμεσα στις θεωρητικές και πρακτικές πλευρές της εκπαιδεύσεως και να εξασφαλίζουν την απόκτηση διαφόρων ικανοτήτων, γνώσεων, ευκαιριών και τεχνικών ικανοτήτων που διευκρινίζονται από το κείμενο (το οποίο απαριθμεί έντεκα τομείς στους οποίους πρέπει να αναφέρεται η εκπαίδευση). Στις προϋποθέσεις αυτές σχετικά με το περιεχόμενο της εκπαιδεύσεως, το άρθρο 4 της οδηγίας προσθέτει προϋποθέσεις που έχουν σχέση με τη διάρκειά της. Έτσι, η παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, στοιχείο α, απαιτεί η συνολική

* Γλώσσα του πρωτοτύπου: η γαλλική.

1 — ΕΕ L 223, σ. 15.

διάρκεια της εκπαιδεύσεως να περιλαμβάνει τουλάχιστον τέσσερα έτη σπουδών με πλήρη απασχόληση σε πανεπιστήμιο ή ανάλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα, ή τουλάχιστον έξι έτη σπουδών σε πανεπιστήμιο ή ανάλογο εκπαιδευτικό ίδρυμα, εκ των οποίων τουλάχιστον τρία έτη με πλήρη απασχόληση. Κατά παρέκκλιση από τη διάταξη αυτή, το δεύτερο εδάφιο του ιδίου κειμένου προβλέπει ότι πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας η τριετής εκπαίδευση που παρέχεται στις « Fachhochschulen » της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας, εφόσον η εκπαίδευση συμπληρώνεται από περίοδο επαγγελματικής πείρας τεσσάρων ετών στο ίδιο αυτό κράτος.

4. Τα άρθρα 7, 8 και 9 της οδηγίας προβλέπουν μία διαδικασία κατά το πέρας της οποίας δημοσιεύεται στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (στο εξής: Επίσημη Εφημερίδα) ο πίνακας των πτυχίων επί των οποίων εφαρμόζεται η οδηγία. Κάθε κράτος μέλος πρέπει να γνωστοποιήσει το ταχύτερο δυνατό — διευκρινίζεται δε ότι η πρώτη γνωστοποίηση πρέπει να γίνει εντός των δώδεκα μηνών που ακολουθούν την κοινοποίηση της οδηγίας — τον πίνακα των πτυχίων, πιστοποιητικών ή άλλων τίτλων εκπαιδεύσεως που πληρούν τα κριτήρια των άρθρων 3 και 4, καθώς, επίσης, και τα ιδρύματα ή τις αρχές που τα χορηγούν. Τα κράτη μέλη υποχρεούνται επίσης να γνωστοποιούν με τον ίδιο τρόπο τις επερχόμενες αλλαγές, όσον αφορά τα εν λόγω πτυχία, ιδίως όταν αυτά δεν ανταποκρίνονται πλέον στις απαιτήσεις της οδηγίας. Οι πίνακες και οι ενημερώσεις τους δημοσιεύονται στην Επίσημη Εφημερίδα από την Επιτροπή κατά τη λήξη προθεσμίας τριών μηνών από τη γνωστοποίησή τους. Πάντως, η δημοσίευση αυτή αναβάλλεται στην περίπτωση κατά την οποία η Επιτροπή, οσάκις αυτή η ίδια ή ένα κράτος μέλος αμφισβητεί εάν ένα από τα σχετικά πτυχία ανταποκρίνεται στα κριτήρια της οδηγίας, προσφεύγει ενώπιον της συμβουλευτικής επιτροπής για την εκπαίδευση στον τομέα της αρχιτεκτονικής πριν από τη λήξη προθεσμίας τριών μηνών από την κοινοποίηση. Η συμβουλευτική επιτροπή πρέπει να διατυπώσει τη γνώμη της εντός τριών μηνών και, κατά τη λήξη νέας προθεσμίας τριών μηνών υπολογιζομένης από την πράξη αυτή ή από τη λήξη της προθεσμίας που προβλέφθηκε για τη διατύπωσή της, το σχετικό πτυχίο, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος δημοσιεύεται, εκτός εάν το κράτος μέλος που τον χορηγεί τροποποιεί τη γνωστοποίηση που έκανε ή αν ένα κράτος μέλος ή η Επιτροπή προσέφυγαν στο Δικαστήριο δυνάμει των άρθρων 169 και 170. Πρέπει να σημειωθεί ότι κάθε κράτος μέλος ή η Επιτροπή μπορούν ανά πάσα στιγμή να προσφύγουν στην συμβουλευτική επιτροπή σε περίπτωση αμφιβολιών ως προς το εάν ένα πτυχίο, πιστοποιητικό ή άλλος τίτλος που περιλαμβάνεται σε πίνακα δημοσιευθέντα στην Επίσημη Εφημερίδα εξακολουθεί να πληροί τις προϋποθέσεις των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας. Η Επιτροπή διαγράφει ένα πτυχίο από έναν από τους πίνακες που δημοσιεύθηκαν στην Επίσημη Εφημερίδα σε δύο περιπτώσεις: είτε με συμφωνία του ενδιαφερομένου κράτους μέλους, είτε μετά από απόφαση του Δικαστηρίου.

5. Τέλος, η οδηγία περιέχει διατάξεις σχετικά με τα « κεκτημένα δικαιώματα ». Το άρθρο 10 διευκρινίζει ότι τα κράτη μέλη αναγνωρίζουν τα πτυχία που προβλέπονται στο άρθρο 11, και τα οποία έχουν οι υπήκοοι των κρατών μελών οι οποίοι είναι ήδη κάτοχοί τους κατά την ημερομηνία της κοινοποιήσεως της οδηγίας ή οι οποίοι έχουν αρχίσει τις σπουδές τους που οδηγούν στα εν λόγω πτυχία το αργότερο κατά το τρίτο ακαδημαϊκό έτος, μετά την κοινοποίηση της εν λόγω οδηγίας. Τα πτυχία που προβλέπονται στο άρθρο 11 πρέπει να αναγνωρίζονται ακόμη και αν δεν ανταποκρίνονται στις απαιτήσεις των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας. Το άρθρο 11 προβλέπει ειδικότερα, όσον αφορά τη Γερμανία, τα πτυχία που χορηγούν οι « Fachhochschulen » αναφέροντας ότι, όταν τα πτυχία αυτά επισφραγίζουν εκπαίδευση τριών ετών, απαιτείται επαγγελματική πείρα τεσσάρων ετών αποκτηθείσα στη Γερμανία.

6. Όσον αφορά την εφαρμογή της οδηγίας, οι γερμανικές αρχές ανακοίνωσαν, σύμφωνα προς τις διατάξεις του άρθρου 7, έναν πίνακα πτυχίων που πληρούν κατά τη γνώμη τους τις προϋποθέσεις της οδηγίας. Ο πίνακας περιείχε σαράντα δύο κύκλους εκπαιδεύσεως. Διευκρινιζόταν ότι δεκαοκτώ μεταξύ αυτών διαρκούσαν τέσσερα έτη, συμπεριλαμβανομένων των εξαμήνων πρακτικής εξασκήσεως.

7. Αυτό συμβαίνει στην περίπτωση της Fachhochschule της Κωνσταντίας. Η γνωστοποίηση του πίνακα αυτού είχε ως αποτέλεσμα ένα κράτος μέλος να προσφύγει στη συμβουλευτική επιτροπή για την εκπαίδευση στον τομέα της αρχιτεκτονικής επ' ευκαιρία της εκπαιδεύσεως των « Fachhochschulen » διαρκείας τεσσάρων ετών συμπεριλαμβανομένων δύο εξαμήνων πρακτικής εξασκήσεως. Η γνώμη που διατύπωσε η συμβουλευτική επιτροπή κατέληγε στο ότι αυτά τα πτυχία δεν μπορούν να θεωρηθούν ως διεπόμενα από το άρθρο 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο αλλά από τον παρεκκλίνοντα κανόνα του δευτέρου εδαφίου. Συνεπώς, η αναγνώριση αυτού του πτυχίου προϋποθέτει, επιπλέον, επαγγελματική πείρα τεσσάρων ετών. Συγκεκριμένα, κατά τη συμβουλευτική επιτροπή, το Praxissemester δεν είχε την ίδια αξία με ένα εξάμηνο σπουδών με πλήρη απασχόληση στη σχολή.

8. Εντούτοις, οι γερμανικές αρχές ενέμειναν στην ανακοίνωσή τους, κατά την οποία η εκπαίδευση τεσσάρων ετών, όπως αυτή που χορηγείται από την Fachhochschule της Κωνσταντίας, πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας και πρέπει να αναγνωρίζεται από τα άλλα κράτη μέλη βάσει του άρθρου 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας, επομένως, χωρίς την επικουρική προϋπόθεση της επαγγελματικής πείρας των τεσσάρων ετών. Κατά τη Γερμανική Κυβέρνηση, τα εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδεύσεως, της οποίας το περιεχόμενο καθορίζεται από τους νόμους και τους κανονισμούς της δημόσιας αρχής. Εξάλλου, τα εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως πάντοτε είναι ενσωματωμένα στις θεωρητικές σπουδές, έπονται από ένα εξάμηνο θεωρίας που περατούται με την τελική εξέταση. Δεν μπορούν να αποτελούν το τελευταίο εξάμηνο σπουδών.

9. Η Επιτροπή δημοσίευσε τον πίνακα που ανακοίνωσε η Γερμανία διευκρινίζοντας: « τα πτυχία αυτά πρέπει να αναγνωρίζονται σύμφωνα με τους όρους που προβλέπονται στο άρθρο 4, παράγραφος 1, της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ του Συμβουλίου, είτε βάσει του πρώτου εδαφίου της, είτε βάσει του δευτέρου εδαφίου της, ανάλογα με τη διάρκεια της εκπαιδεύσεως που πιστοποιούν »[2]. Η Επιτροπή υπογραμμίζει στις παρατηρήσεις της ότι δεν θέλησε να ακολουθήσει τη γνώμη της συμβουλευτικής επιτροπής, παραπέμποντας μόνο στη διάρκεια της εκπαιδεύσεως προκειμένου να διακρίνει μεταξύ των πτυχίων που υπάγονται αντίστοιχα στο πρώτο ή το δεύτερο εδάφιο του άρθρου 4, χωρίς να αναφερθεί στις σπουδές μετά ή άνευ πρακτικής εξασκήσεως.

10. Καταρχάς, ας παρατηρηθεί ότι ο αιτών δικαστής δεν ερωτά το Δικαστήριο καθόλου για το αν οι ιδιώτες μπορούν να επικαλούνται τις εν λόγω διατάξεις της οδηγίας. Φαίνεται ότι ο Egle ζήτησε την εγγραφή του στο μητρώο του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων πριν από τη μεταφορά της οδηγίας στο βελγικό δίκαιο, αλλά μετά τη λήξη της προθεσμίας που περιέχει προς τον σκοπό αυτό. Εξάλλου, η Επιτροπή φαίνεται να έχει σχετικά μερικές αμφιβολίες ως προς τον επαρκή χαρακτήρα της μεταφοράς της οδηγίας στο εσωτερικό δίκαιο. Θα αναφέρω ότι, εν πάση περιπτώσει, η άποψη κατά την οποία η αναγνώριση των πτυχίων που πληρούν τις προϋποθέσεις της οδηγίας, ανεξάρτητα από την ύπαρξη μέτρων μεταφοράς στο εσωτερικό δίκαιο, μπορεί να επιτευχθεί βάσει της οδηγίας και μόνο, δεν αμφισβητείται από το Συμβούλιο του Συλλόγου των Αρχιτεκτόνων.

2 — ΕΕ 1988, C 270, σ. 3, και ΕΕ 1989, C 205, σ. 51.

11. Οι παρατηρήσεις που κατέθεσαν στο Δικαστήριο το εν λόγω συμβούλιο και η Ιταλική Δημοκρατία αποβλέπουν κατ' ουσία στο να κρίνει το Δικαστήριο ότι τα εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως δεν μπορούν να ληφθούν υπόψη για τον υπολογισμό του χρόνου των τεσσάρων ετών. Όσον με αφορά, επείσθηκα πλήρως από την εξέταση της αντίθετης θέσεως που υποστηρίζουν η Επιτροπή και η Γερμανική Κυβέρνηση.

12. Καταρχάς, μου φαίνεται σημαντικό να υπογραμμίσω ότι η οδηγία προβλέπει expressis verbis ότι πρέπει να διατηρείται η ισορροπία ανάμεσα στις θεωρητικές και πρακτικές πλευρές της εκπαιδεύσεως. Έτσι, το κείμενο δέχεται, χωρίς καμία αμφιβολία, ότι η εκπαίδευση μπορεί να έχει μία πρακτική διάσταση και είναι ακόμη δυνατό να θεωρηθεί ότι αυτή είναι αναγκαία προκειμένου μία εκπαίδευση να πληροί τις προϋποθέσεις της οδηγίας.

13. Συντρέχουν αυτές οι τελευταίες αν δύο εξάμηνα αφιερώνονται ουσιαστικά σε πρακτικές σπουδές; Μία πρώτη αντίρρηση ως προς αυτό φαίνεται ότι μπορεί να παραμερισθεί χωρίς δυσκολία. Η προϋπόθεση σπουδών με « πλήρη απασχόληση », την οποία περιέχει το άρθρο 4 της οδηγίας, μπορεί να συντρέχει τόσο με την ύπαρξη πρακτικών σπουδών όσο και με την ύπαρξη θεωρητικών σπουδών. Πράγματι, η προϋπόθεση αυτή δεν αφορά καθόλου το περιεχόμενο των σπουδών αλλά τον διαθέσιμο χρόνο που απαιτεί από τον φοιτητή. Επομένως, η έννοια των σπουδών με πλήρη απασχόληση δεν αντιτίθεται στην έννοια των πρακτικών σπουδών αλλά στην έννοια των σπουδών με μερική απασχόληση.

14. Λίγο πιο λεπτό είναι το ζήτημα της διευκρινίσεως των κριτηρίων που καθιστούν δυνατή τη διάκριση μεταξύ των πρακτικών σπουδών και της επαγγελματικής πείρας. Πράγματι, είναι σαφές ότι μόνο οι πρώτες μπορούν να ληφθούν υπόψη για τη διάρκεια των σπουδών που απαιτεί η οδηγία. Ως προς αυτό, μου φαίνεται ότι η Επιτροπή διατυπώνει μία πειστική διάκριση. Η επαγγελματική άσκηση αποτελεί την πρώτη φάση της επαγγελματικής δραστηριότητας που ασκείται υπό την επίβλεψη ενός περισσότερο εμπείρου συναδέλφου. Αντιθέτως, οι πρακτικές σπουδές αντιστοιχούν σε μία εκπαίδευση προγενέστερη της λήψεως του πτυχίου για τη χορήγηση του οποίου αποτελούν προϋπόθεση.

15. Σύμφωνα με τη θέση της Επιτροπής, μου φαίνεται αναγκαίο από την άποψη αυτή τα πρακτικά εξάμηνα να ενσωματώνονται στις σπουδές παράλληλα με τα θεωρητικά μαθήματα και να διοργανώνονται, να επιβλέπονται και να εκτιμώνται από το εκπαιδευτικό ίδρυμα. Κατ' άλλη διατύπωση, ο φοιτητής δεν πρέπει να βρίσκεται σε κατάσταση επαγγελματικής ευθύνης, έστω και « υπό επιτροπεία », αλλά σε θέση που αποβλέπει στην απόκτηση γνώσεων και ικανοτήτων. Δύο χαρακτηριστικά του εν λόγω πτυχίου μου φαίνεται ότι μπορούν να ανταποκριθούν σε αυτά τα κριτήρια. Αφενός ο έλεγχος της Hochschule επί των πρακτικών σπουδών να είναι στενός: επιλογή του αρχιτεκτονικού γραφείου, αξιολόγηση της τηρήσεως του προγράμματος, γραπτή έκθεση, έλεγχος ενός καθηγητή πανεπιστημίου και η δυνατότητα ολικής ή μερικής επαναλήψεως ενός μη ικανοποιητικού εξαμήνου. Αφετέρου η ενσωμάτωση στις σπουδές των εν λόγω εξαμήνων φαίνεται εγγυημένη στον βαθμό που « παρεμβάλλονται » στα θεωρητικά εξάμηνα, η δε εκπαίδευση, εν πάση περιπτώσει, δεν μπορεί να τελειώσει με ένα πρακτικό εξάμηνο. Κατ' άλλη διατύπωση, δεν πρόκειται για την έναρξη της επαγγελματικής εφαρμογής των θεωρητικών μαθημάτων που ελήφθησαν προηγουμένως αλλά για τη σύνδεση των ακαδημαϊκών και των πρακτικών μαθημάτων.

16. Τέλος, το ίδιο το γράμμα της οδηγίας οδηγεί στην εκτίμηση ότι πτυχίο που χορηγήθηκε από Fachhochschule κατά το πέρας σπουδών τεσσάρων ετών δεν μπορεί να υπαχθεί στο άρθρο 4, παράγραφος 1, δεύτερο εδάφιο. Πράγματι, το κείμενο αυτό θέτει τη συμπληρωματική προϋπόθεση επαγγελματικής πείρας τεσσάρων ετών για την *τριετή* εκπαίδευση των « Fachhochschulen ». Καθόσον η εκπαίδευση που εξασφαλίζεται από τα εν λόγω ιδρύματα περιλαμβάνει διάρκεια είτε τριών είτε τεσσάρων ετών, η διευκρίνιση ότι η προϋπόθεση επαγγελματικής πείρας απαιτείται οσάκις το πτυχίο πιστοποιεί σπουδές τριών ετών πρέπει λογικά να οδηγήσει στη σκέψη ότι η αναγνώριση πτυχίου χορηγηθέντος μετά από σπουδές τεσσάρων ετών πληροί τις ποσοτικές προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο.

17. Εξάλλου, η Επιτροπή και η Γερμανική Κυβέρνηση παρατήρησαν ότι ως προς το αναιρεσείον της κύριας δίκης εφαρμόζονται στην πραγματικότητα τα άρθρα 10 και 11 της οδηγίας σχετικά με τα κεκτημένα δικαιώματα και όχι τα άρθρα 3 και 4, καθόσον το πτυχίο χορηγήθηκε το 1981.

18. Προφανώς, δεν εναπόκειται στο Δικαστήριο να κρίνει αν ο Egle πρέπει να επιτύχει την αναγνώριση του πτυχίου του ούτε, κατά μείζονα λόγο, να αποφανθεί βάσει ποιας διατάξεως της οδηγίας θα έπρεπε να την επιτύχει. Επιπλέον, ο αιτών δικαστής αναφέρει ρητώς ότι ο Egle δεν επικαλείται την αναγνώριση δυνάμει των « κεκτημένων δικαιωμάτων ». Εντούτοις, θα παρατηρήσω ότι πτυχίο που χορηγήθηκε από Fachhochschule μετά από εκπαίδευση τεσσάρων ετών περιέχουσα δύο εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως πρέπει να αναγνωρίζεται, κατ' εφαρμογή του άρθρου 11 της οδηγίας, δυνάμει των « κεκτημένων δικαιωμάτων » χωρίς να απαιτείται επαγγελματική πείρα. Αυτό είναι το αποτέλεσμα του ιδίου του γράμματος του κειμένου που προβλέπει ρητώς την προϋπόθεση αυτή οσάκις η χορηγηθείσα από Fachhochschule εκπαίδευση είναι βραχύτερη των τεσσάρων ετών και διήρκεσε τουλάχιστον τρία έτη. Αντιθέτως, οσάκις η εκπαίδευση περιέχει τέσσερα έτη σπουδών, η προϋπόθεση επαγγελματικής πείρας, επομένως, δεν απαιτείται.

19. Εντούτοις, αν υποτεθεί ότι ένα πτυχίο μπορεί να αναγνωρίζεται δυνάμει των διατάξεων της οδηγίας σχετικά με τα « κεκτημένα δικαιώματα », αυτή η δυνατότητα δεν εμποδίζει κατά κανένα τρόπο το να δικαιούται ο ενδιαφερόμενος, επίσης, να επικαλείται τις διατάξεις του γενικού συστήματος, εφόσον το πτυχίο του πληροί τις προϋποθέσεις των άρθρων 3 και 4 της οδηγίας.

20. Η Επιτροπή υπογραμμίζει σχετικά ότι η ανακοίνωσή της, περιλαμβάνουσα τις εκπαιδεύσεις του τύπου αυτής για την οποία πρόκειται στη διαφορά της κύριας δίκης, ισχύει μόνο ως προς τα πτυχία που χορηγήθηκαν σ' αυτούς που άρχισαν τις σπουδές τους το έτος 1988/1989. Συνεπώς, από αυτό συνάγει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι μπορεί να γίνει επίκληση της ανακοινώσεως αυτής προκειμένου να αποδειχθεί ότι πτυχίο χορηγηθέν το 1981 πληροί τις ποσοτικές προϋποθέσεις του άρθρου 3 της οδηγίας.

21. Θεωρώ ότι, εν πάση περιπτώσει, ο ενδιαφερόμενος δικαιούται απολύτως να προσπαθήσει να αποδείξει ότι το πτυχίο του πληροί

τις προϋποθέσεις αυτές. Εντούτοις, πρέπει κατ' ανάγκη να διαπιστωθεί ότι η αναγνώριση του πτυχίου βάσει του γενικού συστήματος μπορεί να αποδειχθεί, επομένως, περισσότερο πολύπλοκη από την αναγνώριση βάσει των διατάξεων σχετικά με τα « κεκτημένα δικαιώματα ». Πράγματι, στην τελευταία αυτή περίπτωση, αρκεί να διαπιστωθεί ότι το πτυχίο του οποίου ο ενδιαφερόμενος είναι κάτοχος προβλέπεται στον πίνακα του άρθρου 11 της οδηγίας.

22. Συνεπώς, προτείνω το Δικαστήριο να αποφανθεί ότι:

« Εκπαίδευση τετραετούς φοιτήσεως με πλήρη απασχόληση, περιλαμβάνουσα δύο εξάμηνα πρακτικής εξασκήσεως, πληροί τις προϋποθέσεις του άρθρου 4, παράγραφος 1, πρώτο εδάφιο, της οδηγίας 85/384/ΕΟΚ οσάκις τα εν λόγω εξάμηνα αποτελούν αναπόσπαστο μέρος των σπουδών και διοργανώνονται, επιβλέπονται και αξιολογούνται από το εκπαιδευτικό ίδρυμα. »